

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83417,Talko-Hryniewicz-Julian.html>
2022-10-02, 07:41

Talko-Hryniewicz Julian

TALKO-HRYNCEWICZ Julian (11 VIII 1850, Rukszany, pow. kowieński – 26 IV 1936, Kraków), lekarz, antropolog, etnograf, archeolog. Syn Dominika, ziemianina, i Leokadii z domu Fischer.

Do szkół uczęszczał w Kownie i Petersburgu, gdzie uzyskał maturę w 1869. Następnie podjął studia na miejscowej Akad. Medyko-Chirurgicznej (1870–72), by ukończyć je w uniwersytecie w Kijowie (1872–76), uzyskując dyplom lekarza. Praktykę zawodową rozpoczął w Zwinogrodce, ale niebawem udał się na uzupełniające studia do Wiednia i Paryża (1876–77). W Paryżu zetknął się ze szkołą antropologiczną P. Broca, co ukierunkowało jego przyszłe zainteresowania naukowe.

Po powrocie do Zwinogrodki był w stałym kontakcie z polskimi ośrodkami kulturalnymi Petersburga (artykułami zasilał m.in. tygodnik „Kraj”), Krakowa (współpraca z J. Majerem i I. Kopernickim), ale także kwestował w miejscach swych badań antropologicznych na rzecz Kasy im. J. Mianowskiego w Warszawie. Przypadek sprawił, że zainteresował się kurhanami scytyjskimi lewego Zadnieprza, w których zbadał szczątki ludzkie oraz zachowane przy nich wyroby kultury materialnej. Za pośrednictwem AU sprowadził z Krakowa do badań kurhanu w Ryżanówce G. Ossowskiego, który też po powrocie nagłośnił w prasie przekazanie do Galicji złotych wyrobów scytyjskich. W konsekwencji władze wytoczyły T.-H. proces skazujący go na znaczną grzywnę. W celu jej spłacenia zdecydował się podjąć pracę urzędowego lekarza w Troickosawsku (w sąsiedztwie Kiachty) w Zabajkału na pograniczu rosyjsko-chińskim. Przebywał tam w 1892–1907, tworząc ważny ośrodek – filię oddziału Cesarskiego Rosyjskiego Tow. Geograficznego w Błagowieszczeńsku – z muzeum, własnymi periodykami, pracownią naukową.

Od 1908 pracował jako profesor nadzwyczajny i kierownik Zakładu Antropologii Fizycznej (później Antropologii; profesor zwyczajny 1913, honorowy 1920) UJ w Krakowie. Członek AU (później PAU) od 1903, czynny – od 1927. Twórca szkoły (m.in. uczniowie: E. Frankowski, F. Gawełek, R. Jakimowicz, S. Żejmo-Żejmis).

W pierwszym okresie zajmował się naukowo sprawami leczenia (m.in. *Leczenie wymiotów u ciężarnych za pomocą rozszerzania szyjki macicy*, 1879). Wkrótce jednak podjął terenowe badania archeologiczne (m.in. *Ukraińskie kurhany*, 1888). Mając wsparcie AU, prowadził także studia antropologiczne i nad medycyną ludową na Wołyniu i Podolu (m.in. *Zarys leczenia ludowego Rusi południowej*, 1893). Na Białorusi i Litwie wykonywał pomiary antropologiczne, m.in. Muślinów. W Zabajkalu, przy niewielkich obowiązkach urzędniczych, prowadził pomiary antropologiczne Buriatów, Tunguzów, Mongołów, a nawet Chińczyków – w tym celu udał się nawet do Urgi (dziś Ułab-Bagtor). Przede wszystkim rozkopał ponad 500 mogił (dziś uważanych za neolityczne), które przebadał pod kątem antropologicznym. Interesował się głównie tym obszarem jako ważnym szlakiem wędrówki ludów z przełomu er. Wyniki tych badań zamieszczał w periodykach oddziału CRTG („Protokoły”, „Trudy”), ale także w prasie moskiewskiej, petersburskiej i zagranicznej (w tym w Krakowie). Poznawczo inspirujące znaczenie miały *Materiały k paleontologii Zabajkala* (1897-1904; wersja polska *Materiały do paleontologii Azji Wschodniej*, 1898 i 1900), *Drewnije aborigeny Zabajla w srawnienii s sowremiennymi inorodcami* (1905), *K antropologii tungusow* (1904), *Zamietki po antropologii sewernych kitajcow* (1899) i in. Tematykę tę podejmował również podczas pracy w Krakowie. Ogłosił: *Ludy Azji Środkowej. Materiały do antropologii Mongoło-Chałakasów, Mongoło-Buriatów i Tunguzów* (1909), *Materiały do etnologii i antropologii ludów Azji Środkowej. Mongołowie, Buriaci i Tunguzi* (1910). Przygotował do druku *Materiały do antropologii Mongolii i Zabajkala*, które nie zostały wydrukowane, wskutek wybuchu wojny, którą –zaskoczony wypadkami – spędził jako lekarz w Piotrogradzie, a później w Kijowie.

Stosunkowo dużo prac, terytorialnie obejmujących

problematykę antropologiczną ziem polskich, ogłosił w Krakowie. Wśród nich były: *Szlachta litewska. Studium antropologiczno-etnologiczne* (1911), *Człowiek na ziemiach naszych* (1913), *Górale polscy jako grupa antropologiczna* (1916), *Muślinowie czyli tak zwani Tatarzy Litwewscy* (1924), *Mieszkańcy Krakowa z X-XX wieku. studium antro-po-bio-socjologiczne* (1926), *Krakowiacy współcześni* (1927), *Materiały do antropologii górali polskich* (1934). Pewne elementy dotyczące powyższej problematyki znalazły się także w zapiskach wspomnieniowych: *Z przeżytych dni 1950–1908* (1930) oraz *Wspomnienia z lat ostatnich 1908-1932* (1932; rękopis w BUJ).

Za działalność naukową i organizacyjną w Rosji wyróżniony został nagrodą m.in. przez Tow. Miłośników Przyrody, Antropologii i Etnografii w Moskwie (1898). Członek honorowy CRTG 1900; złoty medal 1904. W Polsce członek honorowy Polskiego Tow. Przyrodników im. Kopernika (1927) oraz doktor honoris causa UJ (1926).

SBP (M. Ćwirko-Godycki); Słabczyńscy; Śródka.

A. Kijas: *Polacy na Uniwersytecie Charkowskim 1805–1917*, Poznań 2008; „Prace Komisji Historii Nauki PAU” 2010, t. 10 (J. Staszal, Z.J. Wójcik).

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)